

Perus. selvitys vertais. tuotant. nosta

15.10.2010

Sisältö

Saatteeksi	3
1. Maailma myllerryksessä	5
1.1 Suomineidon fyysinen kunto	7
1.2 Suomineidon henkinen hyvinvointi	9
2. Kokemuksellinen vertaisyhdistys	12
3. Vertaistuotanto – mahdollisuus, ei utopia	16
3.1 Mikä tekee toiminnasta vertaistuotantoa?	20
3.2 Upside Down – uusi tapa tuottaa palveluita	22
3.3 Vertaistuotannon ruusut ja risut	24
4. Vertaistuotanto ja kolmas ikä	29
5. Think tank -istuntojen vertaistuotantoesimerkit	33
Loppukiri – yhteisöllinen senioritalo	33
Intunex	35
HyvinvointiTV	35
6. Päätelmiä	37
Lähteet	41
Liitteet	44

Saatteeksi

tämä raportti on valtioneuvoston kanslian keväällä 2010 tilaama perusselvitys vertaistuotannosta (peer production, co-production).

Selvityksessä avataan vertaistuotannon käsitettä ja taustaa, esitellään vertaistuotannon käytännön sovelluksia sekä arvioidaan vertaistuotannon toteutusmahdollisuuksia ja kansantaloudellisia vaikutuksia.

Raportti nojaa kolmeen think tank -istuntoon, niissä esitettyihin asiantuntija-alustuksiin ja kirjalliseen lähdeaineistoon. Istuntoihin kutuimme asiantuntijoita, järjestöaktiiveja ja yhteiskunnallisia vaikuttajia yli puoluerajojen.

Esitän lämpimät kiitokset istunnoissa mukana olleille aktiivisesta ja ansiokkaasta työpanoksesta. Hankkeen sisältöä on rakennettu yhteisöllisesti ja osallistavasti, kuten aiheeseen sopii.

Kiitokset raportin toimitustyöstä vastanneelle Katariina Salmisalolle ja ekonomisti Kalle Laaksoselle, jotka ovat rakentaneet raportin sisältöä ja saaneet varsin saippuaisen käsitteen hyvin hallintaansa.

Kiitokset valtioneuvoston kanslialle tärkeään aiheeseen tarttumisesta.

Vertaistuotannossa ei ole kyse ihanteiden varassa elävien kansalaisten utopioista, vaan yhteisestä mahdollisuudesta rakentaa palveluita entistä kansalaislähtöisemmin ja sektorirajat ylittäen. Suomalaisten hyvinvoinnin turvaamiseen koko maan kattavasti tarvitaan uusia keinoja ja ennakkoluulotonta otetta. Vertaistuotanto voi kuulua pallettiin, jos sen merkitys ymmärretään.

Helsingissä 15.10.2010

Karina Jutila

Johtaja

Ajatuspaja e2

1

Maailma myllerryksessä

parin viime vuosikymmenen aikana koetut muutokset niin maailmalla kuin Suomessakin ovat olleet poikkeuksellisen suuria ja yllättäviä. Meneillään olevaa aikaa voidaan hyvällä syyllä kutsua murrosajaksi. Toimintaympäristöt ja toimintatavat ovat muuttumassa tavalla, joka heijastuu laajasti yhteiskunnan kaikille tasoille.

Teknologiset sovellutukset ovat aina olleet muutosten keskeisiä moottoreita. Ihmiset ovat tietoisesti pyrkineet kehittämään tuotantoa ja toimintatapoja. Teknologisesta kehityksestä on tullut yksi tärkeimpiä ja vaikutuksiltaan pysyvimpiä muutosvoimia.

1990-luvun jälkipuoliskolla koettiin niin perustavaa laatua oleva informaatioteknologian läpimurto, että sen seurauksena voidaan puhua kolmannelta teollisesta vallankumouksesta, höyrykoneen ja sähkön keksimisen ja soveltamisen jälkeen. Informaatio- ja yhä enemmän myös kommunikaatioteknologian arkipäiväistymisen seurauksena teollinen ja muu tuotantotapa muuttui. Tämä murrosvaihe on edelleen menossa eikä sen lopullisia muotoja pystytä ennustamaan.

Myös palvelujen tuottaminen ja tarjoaminen sekä logistiikka toteutetaan 2000-luvulla uusilla tavoilla. Kommunikaatioteknologian vallankumous on luonut uudet yhteydenpitomahdollisuudet. Muu-

Näin luodaan edellytyksiä osaamisen ja tuottavuuden kohoamiselle sekä elintason nousulle.

Meneillään olevat muutokset ovat iso haaste maapallon voimavaroille. Sen tulisi kyetä ruokkimaan kasvava, entistä ostovoimaisempi väestö sekä tarjoamaan raaka-aineita teollisen tuotannon tarpeisiin, energiantuotantoon ja lämmityksen/jäähdytyksen sekä liikkumisen tarpeisiin ekologisesti kestäväällä tavalla.

Tulevaisuutta ei ole helppo ennustaa, mutta tällä hetkellä näyttää varmalta, että tuotanto- ja kulutustavoissa sekä koko elämäntavassa täytyy tapahtua huomattavia muutoksia, jotta ihmisen toiminta ja vaikutus sopeutuisivat maapallon ekologisiin reunaehtoihin.

1.1 Suomineidon fyysinen kunto

Työikäinen väestö pienenee Suomessa vuosina 2010–2020 noin 140 000:lla ja vuoteen 2030 mennessä 165 000:lla. Yli 65-vuotiaiden osuuden arvioidaan nousevan nykyisestä 16 prosentista 26 prosenttiin vuoteen 2030 mennessä ja pysyvän lähes samana seuraavat kymmenen vuotta.

Suomessa alle 15-vuotiaiden osuus väestöstä pienenee nykyisestä 17 prosentista runsaaseen 15 prosenttiin vuoteen 2040 mennessä. Työikäisten määrä alkaa vähentyä vuonna 2010, jolloin sotien jälkeiset suuret ikäluokat siirtyvät eläkeikään. Väestöllinen huoltosuhde eli lasten ja vanhusten määrä sataa työikäistä kohden nousee nykyisestä 50:stä lähes 75 vuoteen 2034 mennessä. Yli 85-vuotiaiden osuuden väestöstä ennustetaan nousevan vuoden 2008 1,8 prosentista vuoteen 2040 mennessä noin 6 prosenttiin. Määrällinen nousu on 94 000:stä 349 000:een. Samalla on muistettava, että ikäluokkakehityksessä on alueellisia eroja. ²

² Tiedot: Suomen kansallinen eläkestrategiaraportti 2005, Sosiaali- ja terveysministeriö <http://pre20090115.stm.fi/is1121342808622/passthru.pdf>;
Tilastokeskus Väestöennuste 2007–2040 http://www.stat.fi/til/vaenn/2007/vaenn_2007_2007-05-31_tie_001.html

2

Kokemuksellinen vertaisyhteiskunta

Suomen tilaa ja tulevaisuutta on viime vuosina kartoitettu ahkerasti. Keskeisenä kysymyksenä on ollut, miten voimme tuottaa yhteistä hyvää ja ylläpitää hyvinvointiyhteiskuntaa. Vertaistuotanto kytkeytyy tähän keskusteluun.

h yvinvointia on Suomessa perinteisesti tuotettu asiantuntija- ja instituutiovetoisesti. Suomalaisten tyytyväisyydestä palvelujärjestelmään kertoo muun muassa eri ammattiryhmien luotettavuutta mittaavat tutkimukset, joissa julkisten palvelujen tuottajat sijoittuvat korkealle.⁶ Toisaalta eduskunnan tulevaisuusvaliokunnan julkaisussa Tulevaisuuden voittajat – hyvinvointivaltion mahdollisuudet Suomessa (5/2010) ennakoidaan: ”Luottamus hyvinvointivaltioon on vielä vahvaa, mutta luottamus sen tulevaisuuteen on ehkä murentumassa”.

Nähtävissä on toisiinsa liittyviä ilmiöitä, jotka haastavat yhteiskunnan perinteiset arvot ja vakiintuneet ajattelumallit. Edellä kuvatut ympäristöhaasteet, globaali liikkuvuus, väestön ikärakenteen muutos, julkistalouden haasteet sekä yhteiskunnan kahtiajaon kärjistyminen tarkoittavat mittavia muutoksia myös hyvinvointipalvelujen tuottamistavoissa.

⁶ Ks. esim. EVA raportti Satavuotias kuntotestissä 2007; EVA raportti Kapitalismi kansankäräjillä 2009.

3 Vertaistuotanto – mahdollisuus, ei utopia

Tässä kappaleessa avataan vertaistuotanto-käsitettä ja siihen linkittyviä näkökulmia. Luvussa pohditaan myös vertaistuotannon ja julkisten toimijoiden suhdetta sekä kartoitetaan vertaistuotannon vahvuuksia ja heikkouksia.

Vertaistuotanto perustuu ihmisten välisiin sosiaalisiin suhteisiin. Kaupallisessa järjestelmässä motivaatiota luodaan yleensä palkkauksella, bonuksilla ja muilla kannusteilla. Vertaistuotannossa motivaation taustalla ovat yleensä sosiaalipsykologiset tekijät: motivaatio syntyy kokemuksesta ja sosiaalisesta pääomasta.

Vertaistuotantokeskustelussa on selkeä ideologinen aspekti. Vertaistuotanto voidaan nähdä tuotannon ”kolmantena muotona”, joka täydentää tai jopa korvaa kapitalistisen markkinatalousjärjestelmän (Cosma 2007; Bauwens, 2007). Järjestelmän ytimessä on vertaisuus eli rahan sijaan keskiössä on muun muassa aika, osaaminen, tiedot ja taidot. Vertaistuotanto nojaa yhteisöllisyyteen. Se ylittää valtioiden ja markkinoiden hallinnan rajat eikä se välttämättä noudata perinteisiä yksityisen tai julkisen omistuksen muotoja (Mokka & Neuvonen 2006).

Jos vertaistuotantoa kuljetettaisiin rahan kautta, se olisi paljon kalliimpaa ja byrokraattisempaa; vertaistuotanto on edullisempaa tuottaa ilman rahan mukanaoloa.

Think tank -istunto 18.8.2010

Vertaistuotannon paikasta ja roolista yhteiskunnassa ei ole yksiselitteistä käsitystä. Mielipiteet ja -kuvat vaihtelevat eri tieteenaloilla ja yksilöittäin. Sektoriajattelussa (yksityinen, julkinen, kolmas sektori) vertaistuotannosta puhutaan usein ”neljäntenä sektorina”. Tämä luo mielikuvia toissijaisesta toiminnasta ja herättää myös vastaväitteitä: ”vertaistuotanto ei ole sektori eikä se ole neljäs”.

KUVA 1 Vertaistuotantoon linkittyviä käsitteitä.

Vertaistuotannossa keskeistä on se, että mukana oleva saa toiminnasta hyötyjä omaan elämäänsä suoraan tai epäsuorasti. Vertaistuotannon kautta kehitetään olemassa olevia palveluita tai olosuhteita paremmiksi (subjektiivinen kokemus). Kyse on yhteisön edun tavoittelusta ja paremmasta asiantilasta vertaistuotantoa edeltävään tilaan verrattuna.

Vertaistuotanto ei ole hyväntekeväisyyttä tai hyvän tahdon ilmaisemista, vaan käytännön toimintaa, jossa ongelman ratkaisemiseen tai vallitsevan tilanteen kehittämiseen osallistutaan yhdessä. Vertaistuotanto syntyy, kehittyy ja jatkuu niin kauan kuin mukana olevat ovat motivoineita ja kokevat saavansa panokseen vastinetta. Vertaistuotantoprosessi elää, kehittyy ja päättyy tämän motivaation varassa.

	Asuminen	Sosiaali- ja terveyspalvelut	Immateriaaliset palvelut	Muu (koulutus, vapaa-aika jne.)
Ikäihmiset	Loppukiri-yhteisöllinen senioritalo	HyvinvointiTV		Mummon Kammari (Tampere); Riihikallion Kultahapsi
Maahanmuuttajat			Monimos	Refugee Hospitality Club Punavuori
Vammaiset	Käpytikkatalo; Savulaiset ry:n taloprojekti	HyvinvointiTV		
Mielenterveys		Mieli maasta ry	Vertaistuki.foorumi.org	
Muut	Hem i stan, Koti kaupungissa -hanke	Voimapiiri	Olumasut; Xtune-palvelu (Intunex oy)	Stadin aikapankki; Jyväskylän aikapankki; Helka ry; Save Energy Helsinki; Tietotaitotalkoot

KUVIO 2. Suomalaisia esimerkkejä vertaistuotannosta eri sektoreilta.

Lähteet

Andrew Gryf Paterson. 2010. A Buzz between Rural Cooperation and the Online Swarm. *Affinities: A Journal of Radical Theory, Culture, and Action*, Volume 4, Number 1, 2010, pp. 83-109.

Bauwens, M. 2009. Class and capital in peer production. *Capital & Class Spring 2009 [verkko-lehti]*. 2009. nro. 97.

Bauwens, M. 2007. Michel Bauwens speaks at Swinburne University in Melbourne Australia about p2p. Saatavissa: <http://video.google.com.au/videoplay?docid=4549818267592301968&hl=en-AU>

Boyle, D. & Harris, M. 2010. The Challenges of Co-production. Nef, The Lab, Nesta. Saatavilla: <http://www.neweconomics.org/publications/challenge-co-production>

Boyle, D. Coote, A. Sherwood, C. & Slay, J. 2010. Right Here, Right Now. Taking co-production into the mainstream. Nef, The Lab, Nesta. Saatavilla: <http://www.neweconomics.org/publications/right-here-right-now>

Boyle, D. Slay, J. & Stephens, L. 2009. Public services inside out. Putting co-production into practice. Nef, The Lab, Nesta. Saatavilla: <http://www.neweconomics.org/publications/public-services-inside-out>

Coote, A. & Franklin, F. 2010. Transforming welfare: new economics, New Labour and the new Tories. Nef. Saatavilla: <http://www.neweconomics.org/publications/transforming-welfare>

Cosma, O. 2007. Knowledge-based society, peer production and the common good. *Capital & Class Spring 2009 [verkkolehti]*. 2009. nro. 97 s. 31-51.

Dahlström, M. & Minkinen, S. 2009. *Loppukiri* Vaihtoehtoista asumista seniori-iässä. WSOY.

Demos Helsinki ja WWF. 2010. Onnellisuuspoliittinen manifesti 2010. WWF. Saatavilla: http://www.wwf.fi/wwf/www/uploads/pdf/onnellisuuspoliittinen_manifesti.pdf

Eduskunnan tulevaisuusvaliokunnan selvitys Tulevaisuuden voittajat – hyvinvointivaltion mahdollisuudet Suomessa (toim. Saari, J). 5/2010. Saatavissa: <http://web.eduskunta.fi/dman/Document.phx?documentId=fy27210090453064&cmd=download>

Elinvoimainen Suomi (toim. Aarne Nurmio ja Teppo Turkki). Sitra 2010. Saatavilla: <http://www.sitra.fi/julkaisut/muut/Elinvoimainen%20Suomi.pdf>

Liitteet

LIITE 1

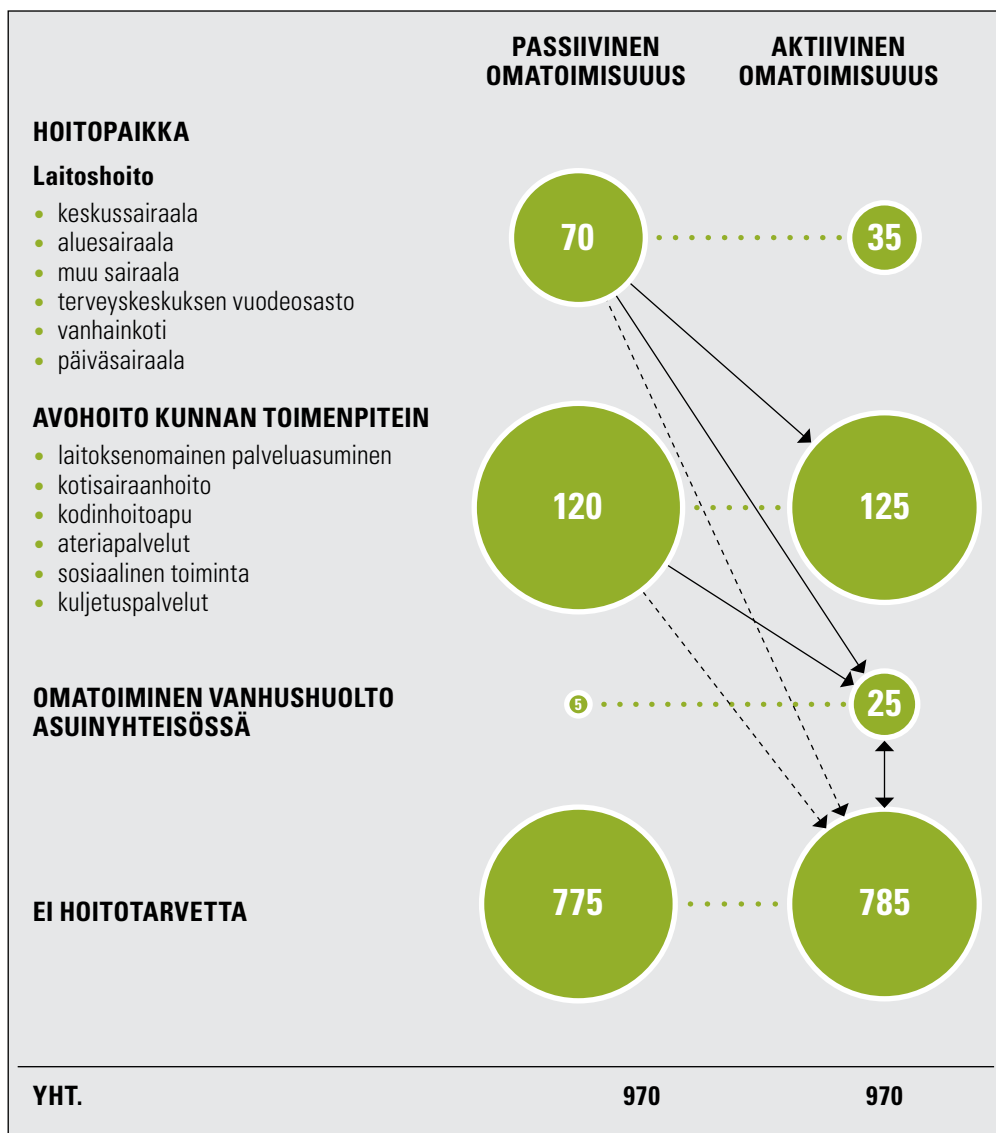
Arvio vertaistuotannon mahdollisuuksista ikäihmisten palvelujen tuotannossa

Professori Timo Sneck on tutkinut innovatiivisia järjestelmäratkaisuja Kaupunkipalvelututkimuksessa (Sneck 1985).

Kaupunkitutkimuksen julkaisemisen aikaan 1985 ei käytetty vertaistuotannon käsitettä, vaan tutkimuksessa puhuttiin omatoimisesta vanhushuollosta asuinyhteisössä. Sneckin tutkimuksessa 13 283 eri-ikäistä kaupunkilaista 31 kaupungista otti kantaa vanhushuoltoon (Sneck 1985, 117). Heiltä kysyttiin valmiuksia osallistua korttelitasolla heikompikuntoisten ikätoverien hoitoon yli 64-vuotiaina, mikäli oma kunto tuolloin sen sallii.

Tutkimuksessa laaditussa skenaariossa tarkasteltiin ilmoitettua hoivahalukkuutta vuonna 2015.

Tutkimuksen mukaan aktivoitun vertaistuotannon skenaariossa olisi mahdollista saada ikäihmisten tueksi 25 000 henkilötyövuotta, jotka muussa tapauksessa jouduttaisiin tuottamaan joko kuntien tai yksityisten palvelutuottajien toimesta vuonna 2015. Alla oleva kuva selventää arvioituja säästöjä, jotka olisi mahdollista saada, kun apua tarvitsevia vanhuksia olisi noin miljoonaa.

LIITEKUVA 1. Apua tarvitsevien vanhusten hoitopaikkojen sijainti vuonna 2015 passiivisessa ja vertaistuotannolla aktivoidussa toimintamallissa (ks. Sneck 1985, 73).